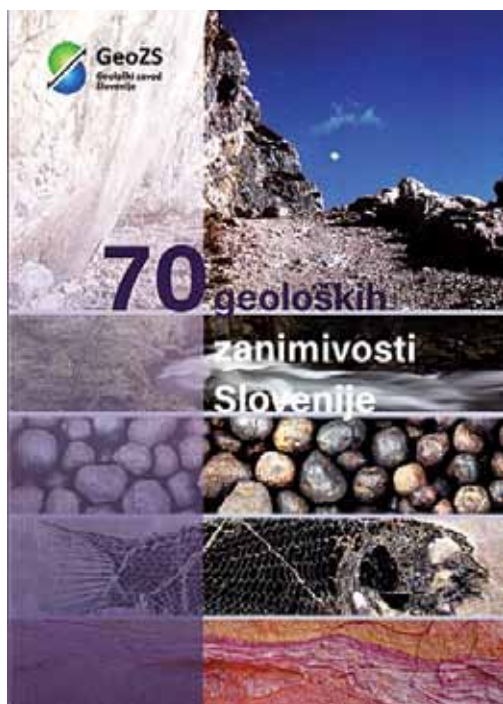


*Novo knjige**70 geoloških zanimivosti Slovenije*

Vsak izid poljudne geološke publikacije je za geološko srenjo poseben praznik, zlasti če se ujema z obletnico Geološkega zavoda Slovenije, osrednje geološke ustanove, ki letos maja praznuje častitljivi jubilej sedemdesetletnico ustanovitve. O njegovem velikem pomenu za Slovenijo bi morali pisati v posebnem članku, kjer bi predstavili njegovo pomembno vlogo pri vzgoji kadrov in razvoju geološke znanosti doma ter zunaj naših meja.

Namen pričujočega prispevka je predstaviti ljubiteljem narave pomembno publikacijo, ki je izšla ob tej priložnosti in vodi znanja željne po sedemdesetih geoloških posebnostih v dvanajstih pokrajinah Slovenije. Pestro knjižico s številnimi barvnimi fotogra-

fijami, zemljevidi in pisnimi informacijami sta skrbno uredila dr. Nina Rman in dr. Matevž Novak, oba zaposlena na Geološkem zavodu Slovenije.

Na nekaj več kot dvesto straneh je mnogo podatkov, ki bodo dopolnili znanje vsakemu ljubitelju narave. Na prvih straneh je pregledni zemljevid Slovenije z označenimi točkami ogledov. Sledijo uvodniki, ki nas seznanjajo, kako so se odločali za izbrana posamezna nahajališča, in dajejo napotke za uporabo vodnika. Sestavek o geobontonu opozarja obiskovalce, naj spoštujejo geološko dediščino in naj ne razbijajo in ropajo nahajališč mineralov in fosilov, priporoča pa le opazovanje ali fotografiranje. V kratki geološki zgodovini Slovenije avtor opisuje geološko dogajanje v večmilijonski zgodovini, pojasnjuje, zakaj imamo v Sloveniji toliko zelo različnih kamnin zgnetenih na razmeroma majhnem prostoru, ter poudarja, da so v Sloveniji najstarejše sedimentne kamnine stare približno 400 milijonov let in da od takrat lahko sledimo geološki zgodovini na naših tleh skoraj nepretrgoma vse do najmlajših kamnin in današnjih sedimentov. Uredniki so si prizadevali, da bi geološke zanimivosti bolj ali manj enakomerno razporedili po posameznih dvanajstih slovenskih regijah ali območjih. Nekatere regije jih imajo precej več in so morali še znotraj teh napraviti izbor – na primer Gorenjska in Goriška regija –, druge pa samo nekaj – na primer Koroška regija –, tako da je enakomerna razporeditev skoraj nemogoča. Naslovna stran regije je opremljena z značilno fotografijo in geološko karto ozemlja z označenimi položaji zanimivosti. Ob naslovu znamenitosti na desni je še vodilna barva regije za boljšo orientacijo v vsebini. Vsako



Prerezi prekrystaljenih litiotidnih školjk v podpeškem apnencu. Foto: Jernej Pavšič.

priloženo geološko karto razlagata legenda kamnin in geološka časovna lestvica na zadnjih straneh uvodnih poglavij. Posamezna geološka zanimivost je pojasnjena na dveh straneh, kjer najdemo kratek opis objekta s podatkom o morebitni njegovi zavarovanosti, položajem na geografski karti, s koordinatami, nadmorsko višino in opisom poti. Na nasprotni strani so navadno zelo kakovostne barvne fotografije predmeta ogleda in včasih tudi skica, ki pojasnjuje ogledovani naravni pojav. Na desnih robovih nas ves čas spremljajo simboli, ki pojasnjujejo, za kakšno zanimivost gre: za zanimivo kamnino, mineral, fosil, podzemno vodo, kraški pojav ali kaj drugega. Poseben znak nas opozori, če gre za svetovno posebnost, kot so na primer idrijski rudnik s cinabaritom, visokogorski kras na Kaninu, zgornjekarbonski fosili v Karavankah. Še enaindvajset jih je.

Jedro vsebine so podrobni opisi posame-

znih predmetov opazovanja, ki so jih napisali priznani slovenski znanstveniki in raziskovalci mlajše generacije. Večkrat se niso mogli izogniti strokovnim geološkim izrazom, ki nestrokovnjakom navadno niso razumljivi, zato urednika priporočata pri branju pomoč *Geološkega terminološkega slovarja*. Nekatere objekte krasi več geoloških zanimivosti. Največ je tistih, ki nas opozarjajo na značilno kamnino (devetinpetdeset), osemnajst pa na zanimivo starost, zgradbo, fosilno združbo ali sedimentne posebnosti. V kamninah so pogosto zanimivi minerali, na primer v eklogitu na Pohorju je vrsta pozornosti vrednih mineralov, v granatu najdemo celo mikrometrsko velike diamante. Na različne minerale opozorijo v dvaindvajsetih primerih. V sedimentnih kamninah navadno iščemo fosile, take, ki jih vidimo s prostim očesom, ali take, za katere moramo uporabiti povečevalno steklo. V spodnjekarbonskih plasteh na primer so pogoste močno prekrystaljene velike školjke litiotide, po katerih je dobila kamnina tudi ime – litiotidni apnenec - in jih pogosto videmo v vgraje-



V flišnih plasteh pogosto najdemo impregnacije mangana ali železa, ki spominjajo na fosilne rastlinske ostanke.

Foto: Jernej Pavšič.

nem naravnem kamnu v Ljubljani. Opisanih je sedemindvajset kamnin s fosili. Sediment je nesprijeta sipka kamnina, ki jo srečamo v enajstih opisih, kremenčev pesek je tak primer. Tektonika oblikuje našo pokrajino in je na žalost marsikdaj za ljudi tudi usodna, saj povzroča v podlagi potrese in premike, zaznavne le z občutljivimi napravami: nanje opozarjajo sedemnajstkrat. Večino vode za pitje, kopanje in druge namene v Sloveniji uporabljamo iz podzemnih virov. Zato ni slučajno, da vsebina obravnava kar petindvajset virov različnih vod. Opisani so izviri navadne vode, mineralne in termomineralne vode, slednje je največ v severovzhodni Sloveniji. Že iz reliefa površja lahko spoznamo, kateri dejavniki so ga oblikovali: v veliki meri je odvisen od kamninske podlage. Avtorji prispevkov so opisali petindvajset takih primerov. Zlasti na matičnem krasu je vse polno večjih ali manjših kraških jam, neka-

tere so zanimive za turistične ogleda, druge samo za jamarsko ali arheološko preučevanje, od nešteto teh pojavov so izbrali trinajst najimenojnejših. Namen geoloških raziskav je poleg temeljne študije tudi iskanje uporabnih surovin, ki jih je v Sloveniji kar nekaj. Nekatera nahajališča so že opustili, druga so še živa, vseh so izbrali petindvajset. Žal so z geologijo povezane tudi številne naravne nesreče, ki pogosto zahtevajo žrtve in veliko materialno škodo. Pogosto se zgodijo tam, kjer človek z nespametno odločitvijo poseže v naravo. Izbrali so pet takih dogodkov. Tudi prehrana je posredno povezana z geologijo, saj si ne moremo predstavljati poljedelstva ali vinogradništva brez primerne kamninske podlage, od katere so odvisni tudi izviri mineralnih vod. V dvanajstih primerih so pisci našli to povezavo. Nekoliko nerodni so bili le pri simbolih, saj so tudi pri mineralnih izviroh na rob postavili simbol za vino.

V zaključnem delu knjižice je še seznam muzejskih geoloških zbirk - od tistih, ki so pod okriljem države in so v uradnih muze-



Plasti jezerske krede v Soški dolini prekrivajo morenski zasipi. Foto: Jernej Pavšič.

jih in šolah, do tistih, ki so v zasebnih rokah. V Sloveniji smo glede tega zelo bogati, saj so jih našli kar šestinsedemdeset. O zbirkah najdemo osnovne podatke: naslov, telefonsko številko, elektronsko pošto odgovorne osebe in ali je za ogled treba plačati ali je brezplačen. Lahko si predstavljamo, kakšno narodno bogastvo hranijo zbirke in kakšna je odgovornost nosilcev za ohranitev te dediščine. V dolgem seznamu geoloških zbirk pogrešamo le zbirko Geološkega zavoda Slovenije.

V vsa opisana nahajališča so številne generacije geologov desetletja vlagale napore pri terenskem delu, zbirale in preučevale so nešteto vzorcev, z laboratorijskimi analizami, pisanjem poročil, strokovnih in znanstvenih člankov v domači in tuji literaturi so gradile zakladnico znanja. Dragocene izsledke koristi in nadgrajuje spoznanja z novimi metodami zdajšnja generacija geologov. Končno se srečamo še z obsežnim spiskom dodatne-

ga branja za posamezne objekte, ki je le del obsežnega sedemdesetletnega opusa slovenskih geologov.

Knjižico lahko uvrstimo med najboljša poljudna geološka dela. Vodnika po geoloških zanimivostih v taki obliki še nimamo. Publikacija odlikuje sistematični prikaz bogatega gradiva, skrbna izbira objektov in izvrstne fotografije. V njej je zbrana večina ogleda vrednih geoloških posebnosti. Nekatera nahajališča so izpuščena zaradi omejenega knjižnega obsega, druga so namenoma prezrta, da ne bi pritegnila nekaterih domačih in tujih plenilskih zbiralcev mineralov in fosilov, ki nevestno skrunijo naravno bogastvo naše dežele in ga celo prodajajo. Delo je dobrodošla pomoč za turistične vodnike, pohodnike, navdušene srednješolce in ne nazadnje tudi znanja željne študente naravoslovnih ved. Zato jo z veseljem pozdravljamo in ji želimo, da bi se še nadgrajevala, morda še s prevodom v danes med mladimi najpopularnejši tuji jezik.

Jernej Pavšič